

”דת, חברה ומדינה בהגותו של מחמד אל-ע'זאלי”

כפיר גרוס, בית הספר להיסטוריה ע"ש צבי יעבץ, אוניברסיטת תל אביב

מנחה: פרופ' אוריה שביט

מחקרי עוסק בהגותו של השיח' מחמד אל-ע'זאלי (1917-1996) בסוגיות הנוגעות לקשרים בין דת, חברה ומדינה. אל-ע'זאלי היה אחד ההוגים והתיאולוגים האסלאמיסטים המרכזיים במצרים במחצית השנייה של המאה ה-20, אשר שימש דובר "האחים המוסלמים", אך בהמשך הודח מהתנועה והיה לאחד ממייסדי זרם רעיוני חדש באסלאם המודרני - חסטיה. חלקו של אל-ע'זאלי בהיסטוריה המודרנית של מצרים, והשפעתו הרבה על התפתחות ההגות האסלאמיסטית בימינו, לא זכו עדיין לניתוח המדוקדק לו הם ראויים.

בעבודתי אני מציג את התפתחות משנתו ורעיונותיו בסוגיות שהיו בלבת התעניינותו, תוך סקירת הגותו לאורך השנים שבהן פעל ומנתח את השינויים שחלו בה בזיקה לנסיבות חייו ולתמורות בסביבתו. חמש שאלות המחקר שבהן אני מתמקד היו במרכז מפעל-חייו של אל-ע'זאלי, שעיקרו נסב סביב מאמץ לשכנע כי האסלאם, כמסגרת חיים כוללת, אינו מנוגד למודרנה והוא המפתח להתמודדות עם "המערב" ולגיבוש חברה נעלה מבחינה מוסרית ומשגשגת מבחינה חומרית. סוגיות היסוד במשנתו של אל-ע'זאלי שמשמשות ציר מרכזי במחקר הן: (1) השקפתו הכלכלית-חברתית; (2) יחסו למעמד האישה באסלאם; (3) תפיסת הדמוקרטיה שלו; (4) השקפתו על המדע המודרני; (5) וזיקתו המשתנה לאורך חייו לתנועת "האחים המוסלמים" מבחינה אידיאולוגית וארגונית. מתוך עיון בסוגיות אלו על ציר הזמן אני מגבש תזה על האופן שבו התעצבו רעיונות אסלאמיסטיים לאורך המחצית השנייה של המאה העשרים, אשר שופכת אור על כושר-ההסתגלות – אך גם על גבולותיה – של אידיאולוגיה זו.

המחקר מדגים כיצד אל-ע'זאלי הלך על התפר שבין כמה מעגלי שיח יריבים (אסלאמיסטים, ליברלים והמשטרים השונים) תוך שמירה על הלגיטימיות הכפולה שלו, הן כמטיף נערץ ואקטיביסט אסלאמי והן מעולם המועסק על ידי משרד ההקדשים ומקובל על המשטר – דבר שיש בו כדי ללמד על התעצבות גדרות המותר והאסור המשתנים של המשטר המצרי, ושל קבוצות אחרות במצרים ובעולם הערבי, לאורך המחצית השנייה של המאה העשרים.